

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Významná místa křesťanských dějin v českých
zemích: Cisterciácké kláštery v Plasích a Vele-
hradě**

Jitka Beránková

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

**Významná místa křesťanských dějin v českých
zemích: Cisterciácké kláštery v Plasích a Vele-
hradě**

Jitka Beránková

Vedoucí práce:

Mgr. et Bc. Dagmar Demjančuková, CSc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

Poděkování

Děkuji Mgr. et Bc. Dagmar Demjančukové, CSc. a celé mé rodině za trpělivost během studia.

Obsah

1	Úvod.....	6
2	Cisterciáci.....	8
2.1	Vznik a historie cisterciáků a cisterciáckého řádu.....	9
2.2	Cisterciácký řád v Čechách a na Moravě.....	14
2.3	Shrnutí	18
3	Historie Plas a Velehradu	20
3.1	Historie cisterciáckého kláštera v Plasích	22
3.2	Plaská filiace.....	26
3.3	Historie Velehradu.....	27
3.4	Shrnutí	30
4	Celkový přínos cisterciáckého řádu na Moravě a v Čechách.....	32
4.1	Hospodářství plaského kláštera a jeho další přínos.....	33
4.1.1	Významné osobnosti Plas	37
4.1.2	Filiace plaského kláštera	39
4.2	Hospodářství Velehradu	40
4.2.1	Významné osobnosti Velehradu.....	42
4.3	Shrnutí	44
5	Závěr	46
6	Seznam použité literatury a pramenů	49
7	Resumé.....	52

1 Úvod

Cílem mé práce je předložit ucelený a souhrnný přehled působení cisterciáckého řádu v kláštorech Plasy a Velehrad. Téma bakalářské práce jsem si vybrala především proto, že mne velmi zaujala hlavní myšlenka cisterciáckého řádu, kterou je návrat k čisté víře. Na základě církevní reformy se nový řád oddělil od stávajícího církevního života v 11. století a chtěl následovat Kristovo poselství. Hlavní idea byla v počátku praktikována správně, ale do Čech a na Moravu se cisterciácký řád dostal již v poněkud uvolněnějším režimu.

V této práci se pokusím poukázat hlavně na klady působení cisterciáckého řádu v českých a moravských zemích. Jedná se o přínos hospodářský, kulturní a částečně vzdělávací. Budu se zabývat vznikem a historií cisterciáckého řádu, příchodem cisterciáků do Čech a na Moravu a vyzdvihnu zde významné osobnosti, které se podílely na vzniku a rozkvětu klášterů Plasy a Velehrad. Zaměřím se na návaznost časových událostí v Čechách a na Moravě a především na komparaci klášterů Velehrad a Plasy, jež byly úzce spojeny se svojí filiací.

V první části samotné práce se budu věnovat vzniku cisterciáckého řádu a upozorním na významné osobnosti, kterými jsou Robert z Molesme a sv. Bernard. Uvádím zde stručný přehled založení českých cisterciáckých klášterů a jejich souvislosti se založením. Ve druhé části představím historii plaského a velehradského kláštera, zejména pak srovnání jejich vývoje. Budu zde zmiňovat také panovníky, kteří se zasloužili o založení Plas a Velehradu. Ve třetí části mé práce se zaměřím na hospodářský, kulturní, duchovní a vzdělávací systém opatství Velehradu a Plas, na jejich vzájemné porovnání a především připomenutí významných osobností, které kláštery provázely, zvelebovaly a vedly je k rozkvětu. Zmíním také určité osobnosti, které bohužel sledovaly spíše své zájmy než zájmy klášterů v Plasích a na Velehradě. Některé kapitoly se vzájemně prolínají, hlavně ale vyzdvihnu filiační provázanost Plas jako matky a Velehradu jako dcery.

Při zpracování tématu se budu snažit využít širokou škálu odborné literatury, která je hojně zastoupena ve Studijní a vědecké knihovně Plzeňského kraje nebo v Knihovně města Plzně, popřípadě využiji internetové zdroje.

2 Cisterciáci

Dějiny cisterciáckého hnutí a následného cisterciáckého řádu jsou spojeny s pokusy o reformu mnišského života. Církev se přizpůsobila dané době bohatstvím a především se odklonila od základu křesťanství a následování Kristova poselství. Reforma vyžadovala hlavně návrat k prostému životu, jednoduchosti, odloučenosti od běžného dění, modlitbě a návratu k manuální práci.¹

Na počátku roku 1098 odešla z opatství Molesme skupina mnichů, která byla nespokojena s děním v mnišství té doby. Tato skupina byla vedena opatem Robertem, jež byl hlavním zastáncem prostého života a odloučení od veřejnosti. Nedaleko řeky Dijonu ve Francii v oblasti Burgundska vznikl 21. března 1098 nový klášter, později pod názvem Cîteaux. Opat Robert, který dal klášteru základy, se však musel na příkaz papeže vrátit zpět do původního kláštera v Molesme.²

Novým opatem se stal Alberich a následně Štěpán Harding, kteří se zasloužili o uznání a následný vznik cisterciáckého řádu. Nesmíme však opomenout významnou osobu sv. Bernarda, který dal řádu a klášteru nový impuls svými mimořádnými schopnostmi a právem je zmiňován jako druhý zakladatel řádu. Za jeho života nastal nebývalý rozkvět a rozvoj řádu, který se následně začal šířit po celé Evropě.³

---

¹ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích, Mnišské řády*, s. 149.

² CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*, s. 15-16.

³ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích, Mnišské řády*, s. 149.

2.1 Vznik a historie cisterciáků a cisterciáckého řádu

Chceme-li nahlédnout do historie cisterciáků, musíme se ponořit do období 4. - 6. století, kdy v Evropě narůstal počet řeholních domů, v nichž byl kladen především důraz na christianizaci. Hlavní roli zde měly kláštery, v nichž platila vlastní pravidla jak vyznávat duchovní a praktický život. Významnou roli sehrála řehole sv. Benedikta pocházející z 6. století. Sv. Benedikt z Nursie založil klášter na Monte Cassinu, kde byl opatem a hlavním určovatelem pravidel, podle kterých klášter fungoval. Důležitou osobností pro vznik nového řádu byl však sv. Benedikt z Aniane, propagátor určitých pravidel, která byla na synodě v Cáchách v roce 817 sjednocena do jednoho jediného řádu, a to do řádu benediktinského.

Postupem času nastalo uvolňování řeholních pravidel a odklon od základních benediktinských hodnot. Na to začali poukazovat zakladatelé nebo spíše reformátoři budoucího cisterciáckého řádu, jejichž hlavním představitelem byl Robert z Molesme (cca 1028 - 1111). V roce 1097 se Robert setkal s arcibiskupem Hugem, který dal povolení a umožnil skupině mnichů odejít. Svolení k odchodu dostal následně i od biskupa z Langres. V roce 1098 opustilo klášter jednadvacet mnichů v čele s Robertem z Molesme a vydali se založit nový klášter.⁴

Výběr místa byl pro tuto skupinu jasný, především kladli důraz na uzařvenost mnišského života před světem (neosídlené území) a hledali oblast, kdy protéká řeka. Touto oblastí se stává Burgundsko. Nový název hnutí, Cistercium, vychází ze dvou verzí, a to: „*Podle jedné verze získal klášter své pojmenování po milníku staré římské cesty, která tudy procházela (Cis tercium lapidem miliarem), podle jiné se v jeho názvu odráží močálovitý terén, v němž mniši své opatství založili, místo se stojatou vodou tvořící nádrže – cisterny*“.⁵ Později se toto pojmenování ujalo jako název vzniklého cisterciáckého řádu.

---

⁴ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*, s. 11-13.

⁵ Tamtéž, s. 15.

V klášteře se Robert moc dlouho nezabydlel a po roce musel odejít zpět do Molesme. Novým opatem byl zvolen Alberich, který pro opatství vyžádal u papeže uznání samostatnosti, tzv. Římské privilegium, a přijetí nového obleku pro mnichy, kteří měli nosit místo černého hábitu šedý hábit doplněný černým škapulířem. Proto také mniši dostávali přezdívku šedí nebo bílí bratři. V roce 1106 byl biskupem ze Chalon sur Saone vysvěcen první kamenný kostel.⁶ Mezi významné opaty ještě nevzniklého cisterciáckého řádu patřil opat Štěpán Harding (1059 - 1134), jenž se zasloužil o základy cisterciáckých zvyklostí doplňujících řeholi nebo o tzv. stanovy řádu nazývané *Charta caritatis*.⁷

Cisterciáky odlišoval od zbytku mnišské komunity jejich přístup k přísnějšímu stylu života. Tento řád se soustřeďoval především na modlitby a manuální práci. Velký důraz byl kladen na jednotné zachování řehole pro každý klášter. Samozřejmě tato návaznost platila i mezi klášterem mateřským a klášterem dceřiným.⁸

Ve 12. století došlo k mimořádnému rozšíření cisterciáckého řádu a tím i k zakládání nových klášterů. Řád byl velmi oblíben u zakladatelů (fundátorů), mezi které patří kněžstvo, šlechta i panovníci zemí. Tím se změnil pohled na mnoho stránek mnišského života, cisterciáci také opustili původní přísnost a strohost řeholního života.⁹ Založení nového kláštera probíhalo tak, že zakladatel vybral místo, vybavil nový ústav po finanční stránce a požádal některý z cisterciáckých klášterů o vyslání většinou 12 mnichů do místa založení nového dceřiného kláštera. Dceřiný klášter byl vnímán jako odštěpení (filiace) mateřského kláštera. Mateřský klášter měl jednou pro vždy nadřazená práva vůči dceřinému (nově založenému) klášteru.¹⁰ Měl tedy právo provádět vizitaci, tj. pravidelnou kontrolu dodržování předpisů, a případně nařizovat odstranění nedostatků v dceřiném klášteře. V cisterciácké hierarchii se dále uváděly názvy typu vnučka kláštera či potomek kláštera. Vztahy dceřiných klášterů k mateřským se poznamenávaly jako generace.

---

⁶ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*, s. 15-17.

⁷ VLČEK, P., SOMMER, P. FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*, s. 114.

⁸ SUCHÁNEK, D. a DRŠKA, V. *Církevní dějiny antika a středověk*, s. 252.

⁹ Tamtéž, s. 251.

¹⁰ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*, s. 31.

Největší rozkvět zažívali cisterciáci v první polovině 12. století, a to zejména zásluhou sv. Bernarda z Clairvaux. Během tří let od založení kláštera Citeaux byly otevřeny další čtyři odnože: La Ferté (r. 1113), Pontigny (r. 1114), Clairvaux (r. 1115) a Morimond (r. 1115). Tyto kláštery se později jmenovaly protokláštery a měly velmi významné postavení v cisterciácké hierarchii. Na vrcholu tohoto postavení však stál klášter v Citeaux, který měl titul generálního opata řádu. *„Jednotlivá opatství byla chápána jako výhonky svých mateřských domů a jako taková byla zařazována i do pomyslného rodokmenu. Pokud patřil mateřský klášter do druhé generace potomků Citeaux, dceřiný klášter se zařadil ke generaci třetí atd. Postavení protoopatství v rámci řádové hierarchie se tak neřídilo datem připojení k řádu, ale umístěním v soustavě filiačních vazeb. Jednotlivé řádové linie zastávaly teoreticky rovnocenné postavení, neznamená to však, že se těšily všechny stejné oblibě. Největšího úspěchu v zakladatelské činnosti dosáhla linie vycházející z Clairvaux, dále následovala morimondská větev, teprve za ni se umístil rozrod Citeaux a poslední místo patřilo větví La Ferté“.*¹¹

V té době byli ještě cisterciáci pouze reformním benediktinským hnutím. Jelikož toto hnutí zaznamenalo velký vzestup, v roce 1119 uznal Kalixt II. cisterciáky jako samostatný řád. Nastal rychlý rozvoj řádu ve Francii a od 20. let 12. století se cisterciácké myšlenky šíří i do dalších zemí v Evropě. Mezi tyto země patří například dnešní Itálie, Německo, Anglie, Rakousko, Španělsko, Portugalsko a některé země střední Evropy a také dnešní jižní Turecko. Cisterciáci založili několik domů i v Byzanci, které měly souvislost s křížovými výpravami.¹²

Do cisterciácké řehole byly odmítány děti a osoby nezpůsobilé. Důvodem pro toto odmítání byla jednak velmi tvrdá manuální práce a také oddávání se mystice. Pokud byl mnich přijat, zaujal své místo v cisterciácké řeholi.¹³ Klášter měl přesně vymezená pravidla, která se týkala práce a místa vykonávání této práce, kterou mniši zastávali. Představitel nejvyšší autority byl opat, který za

---

¹¹ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*, s. 28-30.

¹² Tamtéž, s. 25-26.

¹³ SUCHÁNEK, D. a DRŠKA, V. *Církevní dějiny antika a středověk*, s. 251.

vše zodpovídal při vizitaci mateřského kláštera. V klášteře měl vlastní dům, kde přijímal různé návštěvy, aby řadové mnichy (bratry) nerušili v duchovním rozjímání. Opat byl volen konventem a v menších kláštorech volili všichni mniši, tzv. profesové. Mohla nastat i situace, že opat z nějakého důvodu nebyl zvolen. V tomto případě mohl být vyžádán řeholník z jiného cisterciáckého kláštera, který se stal opatem. Opat byl volen do této pozice většinou doživotně, ale našly se případy, že byl odvolán z důvodu prohřešku nebo sám odstoupil z osobních důvodů. Na opatskou pozici dále navazovala pozice hodnostáře, který byl spíše nazýván převorem. Zastával roli zástupce opata, řídil modlitby a jiné záležitosti. Dále navazovali funkce celerář, komorník, pokladník, novicmistr, kantor, fortnýř, vestarius a kustod. Mezi členy řádu se řadili také konvrši, tzv. laičtí bratři. Konvrši měli odlišné postavení. Měli nižší formu svěcení a většinou pocházeli ze sociálně slabšího prostředí. Jejich úkolem bylo hlavně pracovat a starat se o hospodářství kláštera. Konvrši většinou byli negramotní, a to proto, aby se věnovali jen manuální práci a péči o grangie.¹⁴

Sv. Bernard vyžadoval od svých bratrů, aby se o sebe starali a živilo se sami bez dalšího lidského přičinění. Dále upřednostňoval, aby cisterciácké domy byly velmi strohé a jednoduché z důvodů nerušení mnišské modlitby. Cisterciácké domy byly zajímavé tím, že půdorys budovy byl postaven na latinském kříži s prostorným chórem tak, aby pojal všechny mnichy.¹⁵ Generální kapitula obsahovala i předpisy, které určovaly krajinou situaci kláštera. V těchto předpisech je především zákaz stavby věží, jelikož věže upoutávají pozornost a o to cisterciácká řehole nestála. Sv. Bernard kladl důraz jen na světlá okna bez křížů a maleb. Tvrdý postoj zastával i vůči malbě, plastice a sochám svatých kromě sochy P. Marie. Výjimku zákazu tvořily malované oltářní kříže ze dřeva. Tyto zákazy vznikly především z důvodu odklonu od asketických ideálů řeholního života a duchovního ideálu. Sv. Bernard právě poukazyval na clunyjské kostely, které byly až moc přezdobené. Můžeme upozornit na to, že stavby cisterciáckých opatství se šířily takovou rychlostí, že se řád stal největším stavebníkem evropského středověku.¹⁶ Cisterciáci se tak stali průkopníky a šířiteli gotic-

---

¹⁴ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*, s. 34-36.

¹⁵ Tamtéž, s. 65-66.

¹⁶ KUTHAN, J. *Počátky a rozmach gotické architektury v Čechách*, s. 12-14.

kého umění. Postupem času však kláštery začala ovlivňovat kultura daného státu nebo konkrétní přání a požadavky fundátorů, tím se začala měnit i výzdoba a architektura cisterciáckých domů. Kouzlo cisterciácké architektury tedy tkví v kombinaci různých prvků z gotiky, románského stylu a v ovlivnění kulturou.¹⁷

Významný vliv na krajinu měla také cisterciácká řehole. Přetvářeli krajinu tak, aby byla přístupná a hostinná. Nezastupitelnou roli sehrála voda nebo vodní toky. Prostřednictvím těchto vodních zdrojů cisterciácké domy vzkvétaly. Vodní toky musely být někdy tvořeny uměle a vedeny z velké vzdálenosti. Na základech těchto přírodních nebo umělých toků cisterciáci stavěli mlýny, zakládali vsi, zkvalitňovali půdu nebo vytvářeli nové celky.¹⁸

Vzdělanost cisterciáckých mnichů po teologické stránce nebyla hlavní prioritou dané doby. Významnou osobností cisterciácké řehole byl sv. Bernard. Ten kladl důraz především na mystiku, na hloubku prožívané zbožnosti a na manuální práci. Až v roce 1245 generální kapitula rozhodla o tom, že může každé opatství otevřít studium teologie, které však musí být přístupné zájemcům z jiných klášterů. V roce 1281 generální kapitula rozšířila studium o další obory, tyto obory mohly být však otevřeny jen v opatstvích, která měla více jak 80 bratrů. Další povinností cisterciáckých domů bylo zajistit lektory daných studijních oborů, tímto úkolem byl pověřen opat kláštera. Vrchol vzdělávacích center nastal ve 13. století, kdy vznikly studijní koleje ve Francii, Anglii, Španělsku a Itálii. Koleje fungovaly jen po určité období zájmu o studium a pouze ve Francii byla tato kolej stálá. V českých zemích bylo cisterciácké učení zastoupeno opatem ze Zbraslavi, přerušil ho však Dekret kutnohorský vydaný v roce 1409, kdy většina studentů i profesorů odešla do Lipska. Studium bylo ještě krátce otevřeno opatem Pomuckým, ale příchodem husitských válek bylo studium navždy ukončeno.¹⁹

---

¹⁷ KUTHAN, J. *Počátky a rozmach gotické architektury v Čechách*, s. 17-19.

¹⁸ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*, s. 80-81.

¹⁹ Tamtéž, s. 62-63.

2.2 Cisterciácký řád v Čechách a na Moravě

Příchod cisterciáckého řádu do českých zemí se datuje do období vlády knížete Vladislava II., který se stal později králem České země díky účasti na druhé křížové výpravě.²⁰ Hlavní postavou, která zajistila příchod cisterciáckého mnišského řádu do Čech, však byl olomoucký biskup Jindřich Zdík, který se velmi dobře pohyboval na evropské politické scéně, v církevních kruzích měl dostatek kontaktů a též se stýkal s významnými představiteli cisterciáckého řádu.²¹

První cisterciácký klášter byl zřejmě zřízen mezi rokem 1142 - 1143 (přesné datum je nejisté), a to velmožem Miroslavem v Sedlci. Byl osídlen z hornofalckého opatství Valdsasy.²² Toto prvenství si držel klášter až do doby založení kláštera v Plasích. Důležitost se mu opět vrátila na konci 13. století tím, že na pozemcích kláštera byla nalezena největší ložiska stříbra ve střední Evropě. Druhým nejstarším a hlavně prvním řeholním domem založeným panovníkem se staly Plasy (1144). Založil jej Vladislav II., později známý jako Vladislav I., král České země. Opatství bylo opět osazeno německými mnichy z Langheimu. Záhy poté byl založen klášter Pomuk (1145), a to díky zásluhám olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka.²³ Všechny již zmíněné kláštery (Sedlec, Plasy a Pomuk) byly obydleny německými mnichy nebo mnichy z českých zemí z již shora uvedených cisterciáckých klášterů. Veškeré tyto mnišské domy pocházely z větve Morimond. Za důležitý krok považoval Arnošt z Pardubic i Karel IV. to, aby opati klášterních domů byli Češi, kteří jsou znalí domovské řeči a zvyků v této zemi. Byli přesvědčeni, že to prospěje místnímu obyvatelstvu, ale i samotnému cisterciáckému klášteru.²⁴

Celkem v Čechách a na Moravě bylo založeno 13 mužských klášterů, Sedlec (1142), Plasy (1144), Pomuk (1145), Hradiště (1177), Osek (1198), Ve-

²⁰ KUTHAN, J. *Počátky a rozmach gotické architektury v Čechách*, s. 19.

²¹ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*, s. 94.

²² KUTHAN, J. *Počátky a rozmach gotické architektury v Čechách*, s. 19.

²³ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*, s. 94-97.

²⁴ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích, Mnišské řády*, s. 177.

lehrad (1204), Žďár (1251), Vyšší Brod (1259), Vizovice (1261), Zlatá Koruna (1263), Svaté Pole (1272), Zbraslav (1292), Skalice (1357) a 5-6 ženských klášterů, každý historický pramen uvádí jiný údaj. Z toho Sedlec, Pomuk, Plasy, Velehrad a Hradiště se dokonce staly mateřskými kláštery.²⁵

Pokud se podíváme na výše uvedené údaje o založení mužských klášterů, je zjevné, že ve 12. století byly zakládány mnišské domy pouze v Čechách, až v první polovině 13. století byl založen první klášter na Moravě, a to Velehrad. Významnou roli zde hrál olomoucký biskup Robert, který působil jako převor kláštera v Pomuku. Biskup Robert byl kaplanem Přemysla Otakara I., kterému prokázal významné služby.

Zakládání cisterciáckých klášterů v Čechách a na Moravě bylo velice úzce spjato s Přemyslovým rodem. Prvním panovnickým zakladatelem opatského domu v Plasích byl Vladislav II., Přemysl Otakar II. založil opatství zlatokorunské, Václav II. byl fundátorem na Zbraslavi. Mladý Václav III. učinil první kroky k založení kláštera na Vsetínsku, ty se však nenaplnily, jelikož byl zavražděn. Přemyslovskými panovníky byly zakládány i jiné kláštery cisterciáků, které patřily do ženské větve nebo dnes neleží na území Čech a Moravy.

Další významná dynastie, která se zapsala do historie našich dějin, byli Lucemburkové. Jan Lucemburský bohužel spíše poškozoval tento mnišský řád, jelikož z něho odčerpával velké finanční prostředky pro své politické zájmy a vojenské podniky. Absurditou toho všeho je, že významní opati, jako byl sedlecký Heidenreich, valdsaský Theodorich a zbraslavský Konrád, dojednávali sňatek mezi Eliškou Přemyslovnou a Janem Lucemburským.²⁶

V době 14. a 15. století, které předcházelo husitským válkám, se v hospodaření klášterů projevovaly určité známky krize. Cisterciácké domy v té době měly velice impozantní majetek, v hospodaření s ním se však nacházely trhliny. Úsměvné je, že v počátcích tohoto řádu bylo hlavním mottem oproštění se od majetku (všech hmotných věcí), tzv. úplná askeze.

---

²⁵ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích, Mnišské řády*, s. 178.

²⁶ KUTHAN, J. *Počátky a rozmach gotické architektury v Čechách*, s. 20-22.

S příchodem husitských válek začaly být cisterciácké domy devastovány. Majetek cisterciáků byl postižen z více důvodů. Mnišský řád měl velké sýpky a zásoby potravin, které potřebovali husitští vojáci na svých taženích pro obživu družiny, dále v kláštorech převládalo především německé řeholnictvo a jedním z nejdůležitějších momentů byl fakt, že cisterciáci byli hlavními odpůrci mistra Jana Husa při zasedání koncilu v Kostnici. Po skončení husitských válek převážná část klášterů až na nějaké výjimky spíše přežívala. Obnova opatských domů byla velice pomalá a některé kláštery byly časem opuštěny pro neudržitelnost hospodaření.

Po bitvě na Bílé Hoře (1620), v období 17. a 18. století nastává opět rozmach jen u některých klášterů a týká se zejména stavební a umělecké aktivity. Mezi ně patří opatství jako Plasy, Sedlec, Osek, Velehrad, Žďár a Zbraslav.²⁷

Hlavně v době vlády Josefa II. přichází pro opatské domy druhá devastáční vlna. Ten nejprve zakázal styk domovských cisterciáckých klášterů s kláštory ze zahraničí. Následovalo podřízení klášterů domácím biskupům, další souvislost s tímto zákonem měla volba představitelů jen z českých zemí a poslední rána přišla 29. listopadu 1781, kdy byl předložen soupis klášterů, které se nezabývaly školstvím, vyučováním nebo charitativními akcemi. 12. ledna 1782 bylo vydáno rozhodnutí o zrušení všech klášterů, které nejsou ku prospěchu společnosti. Sekularizace řeholních domů probíhala po celou dobu Josefovy vlády. Veškeré jmění klášterů přešlo pod správu církve v českých zemích.²⁸ Tuto likvidační vlnu klášterů přežily jen Vyšší Brod a Osek.

Osecký opat Zahrádka se zasloužil o vytvoření nové rakousko-uherské cisterciácké kongregace, která se nazývala Nejsvětější srdce Páně, kam patřil Osek a Vyšší Brod. Tato kongregace musela však ještě nějakou dobu vyčkat, než zahájila svoji činnost. Se zrušením a rozpadem monarchie byla dosavadní kongregace rozdělena na tři části. Z toho část české kongregace, založená 23. ledna 1923, byla nazvána Nejčistší srdce Panny Marie.

---

²⁷ KUTHAN, J. *Počátky a rozmach gotické architektury v Čechách*, s. 23-24.

²⁸ KRČEK, J. *Rušení klášterů na Plzeňsku: Kladruby, Plasy a Chotěšov v době josefínských reforem*, s. 14.

Jedna z posledních ran přichází s nástupem komunismu v ČSR, kdy dochází ke zrušení zbývajících klášterů.

V roce 1989 nastává pád totality a následně dává generální opat řádu Dom Polykarp Zakar žádost o obnovení české kongregace Nejčistší srdce Panny Marie.

Ke dni 1. ledna 1995 byly v Čechách dva mužské kláštery, kde žilo pět kněží, dva bratři spolupracovníci a tři novicové.²⁹

Kolonizace nových sídel v Čechách a na Moravě neměla zdaleka tak velký přínos, jak se dosud předpokládalo. Některé kláštery založily nové vesnice, ale většina tak nečinila, jelikož na územích, která byla darována fundátorem nebo panovníkem, již vesnice existovaly. Vesnice, řeky a kopce byly zaneseny ve fundačních listinách pod svým názvem.³⁰

Cisterciáctí mniši byli mistři v systematickém zlepšování výnosnosti a kultivaci půdy.³¹ Velký rozvoj přinesli do zemědělství také tím, že využívali technické vymoženosti ze západních zemí. Především použití dokonalejších náčiní pro zemědělství mělo vliv na vzdělávání v tomto oboru a zvýšení výnosu půdy. Někteří mniši se stali odborníky na zelinářství, dobytkářství, včelaření, vinařství a později i na práce v kovodělném průmyslu.³²

Velkým přínosem pro Čechy a Moravu je stavební rozkvět. Především v období 13. a 14. století, kdy byl český středověký stát pod vládou Přemyslovců a Lucemburků. Tyto dynastie většinou přinesly stabilní politický, hospodářský, kulturní a stavební rozmach. Cisterciáctí řeholníci byli odborníci na vodní stavby, a to v jakýchkoli krajinách. Klášter tedy měl převážně ležet na odlehlém místě a na vodním toku.³³ Měli velmi dobré zkušenosti i s močálovitými a bažinatými oblastmi, které uměli odvodňovat, odvětrávat. Oplývali velkými znalostmi

---

²⁹ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích, Mnišské řády*, s. 179-180.

³⁰ KUTHAN, J. *Počátky a rozmach gotické architektury v Čechách*, s. 12.

³¹ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích, Mnišské řády*, s. 303.

³² KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin 1*, s. 128.

³³ KUTHAN, J. *Počátky a rozmach gotické architektury v Čechách*, s. 48.

týkajícími se nezbytné výše hladiny vody. Významnou roli sehrál tento řád i v rozšíření a prohloubení mariánské úcty.³⁴

Cisterciácké kláštery na počátku svého působení prosluly svojí jednoduchostí a neokázalostí. To se však postupem času měnilo především působením fundátora, který si určoval i drobné podmínky, které se výrazně vymykaly požadavkům z řádových zvyklostí. Některé řeholní domy byly vystavěny hlavně podle vladařské nebo fundátorské ideologie.³⁵ Určité kláštery už byly od počátku pro danou dynastii vystavěny jako hrobka. Důvod byl jediný, chtěli si vykoupit své hříchy z pozemského dění, aby v posmrtném životě žili blaze.³⁶

Cisterciácký řád v Čechách a na Moravě podporoval a rozvíjel mnoho směrů jak kulturních a stavebních, tak i hospodářských. Mezi tyto směry také patří všeobecné školství a s ním spojená odvětví. V českých zemích se cisterciáci proslavili zřízením kolejí pro vysoké učení. Bylo však nutné najít správné místo pro mistry a studenty studující na bohoslovecké fakultě. To jim 17. prosince 1374 umožnil Karel IV. tím, že jim poskytl prostory v ulici na Starém Městě pražském. Kolej sv. Bernarda (Bernardinum) byla využívána pro všechny cisterciácké kláštery v zemi. Pro tuto kolej však po vydání Dekretu kutnohorského roku 1409 nastaly špatné časy. Tehdy odchází všichni pedagogové, ale i studenti německé národnosti. V roce 1420 byla husitskými vojsky nadobro zničena i kolej cisterciáků.³⁷

2.3 Shrnutí

Počátky cisterciáckého hnutí a následného cisterciáckého řádu nastaly za dob významných osobností, jako byl Robert z Molesme, který založil klášter

---

³⁴ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích, Mnišské řády*, s. 303.

³⁵ KUTHAN, J. *Počátky a rozmach gotické architektury v Čechách*, s. 49.

³⁶ Tamtéž, s. 23.

³⁷ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích, Mnišské řády*, s. 298.

Citeaux, Štěpán Harding, jež dal vzniknout řádu a sv. Bernard z Clairvaux, který ztělesňoval řádové charisma a výraznou měrou přispěl k rozšíření cisterciáckého přesvědčení. Cisterciácký řád se rozšířil po celé Evropě a vynikl velice dobrou vnitřní organizací. V oblastech, kde byly zakládány nové cisterciácké domy, byl patrný nemalý vliv na vzhled krajiny a hospodářství, k čemuž přispíval samotný řád, ale i panovníci a fundátoři. Za příchod cisterciáckého řádu do Čech a na Moravu vděčíme především dvěma významným osobnostem, a to knížeti Vladislavu II. a biskupovi Jindřichu Zdíkovi. Mezi prvními kláštery, které vznikly na českém území, byly Sedlec, Plasy a Pomuk na Moravě, který se stal prvním klášterem zvaným Velehrad. Všechna opatství vzkvétala převážně ve 13. století. Toto období rozkvětu trvalo až do 14. a 15. století, kdy se začala projevovat hospodářská krize pro cisterciácké domy. Následovaly husitské války, které většinu řeholních domů zničily tak, že už se jejich činnost nikdy neobnovila. Domy, které zůstaly, byly v 17. a 18. století zrušeny Josefem II. Zbyly pouze dva kláštery, a to Vyšší Brod a Osek. Jejich činnost byla několikrát přerušena, ale po pádu komunismu se opět obnovila. Velkým přínosem cisterciáckého řádu pro Čechy a Moravu bylo především zemědělství, stavebnictví a později i teologické vzdělání mnichů v českých zemích.

Můžeme říci, že z pouhého hnutí, které se chtělo zabývat rozjímáním a modlitbou, vznikl velkolepý řád, který dosáhl velmi úžasných výsledků ve stavebnictví, hospodářství, politice a přetváření krajiny na zemědělsky využívanou půdu. Jedním z negativ, která postihla cisterciácký řád, byl odklon od původních myšlenek a záměru zakladatelů. Dnešní řád se navrácí k původním myšlenkám opata Roberta, zakladatele kláštera v Citeaux.

3 Historie Plas a Velehradu

Počátky plaského cisterciáckého kláštera a velehradského kláštera sice datujeme do různých časových období, ale tato dvě opatství mají velmi mnoho společného.

Zrod cisterciáckého řádu v Čechách se datuje založením kláštera v Sedlci, ale první panovnický cisterciácký klášter byl založen v Plasích. Na počátku 12. století si kníže Vladislav II. vyžádal několika člennou skupinu pod vedením opata Konráda z mateřského Langheimu v Bavorech. Tato skupina obdržela knížecí dvůr, několik vesnic a zakládající listinu z 5. srpna 1146 vydanou fundátorem Vladislavem II. Po svém příchodu si zde mniši zřídili skromný dřevěný konvent a kostel.³⁸ Po devíti letech byl položen základní kámen kostela Nanebevzetí Panny Marie, jehož stavba trvala přibližně padesát let.³⁹

Plaský klášter se tak stal na dlouhou dobu pánem rozsáhlého pozemkového vlastnictví a velmi oblíbeným místem především přemyslovských panovníků.⁴⁰

K vysvěcení kostela Nanebevzetí Panny Marie došlo v roce 1204 prostřednictvím olomouckého biskupa Roberta, jenž se spíše ukázal jako hlavní iniciátor založení prvního cisterciáckého kláštera na Moravě. Posledním jeho významným projevem bylo vysvěcení klášterního kostela Nanebevzetí Panny Marie na Velehradě dne 27. listopadu 1228. Není divu, že byl na Velehradě v roce 1240 pohřben.⁴¹

Jak už bylo zmíněno, biskup Robert na návštěvě vysvěcení plaského kostela dohodl úmluvu o vyslání 12 mnichů, kteří měli založit nový cisterciácký klášter na Moravě. Hlavní zřizovatel, markrabě Vladislav Jindřich, byl pověřen Přemyslem Otakarem I., poněvadž knížata nemohla bez svolení krále, nikomu

---

³⁸ HAVLÍK, J. *Plasy*, s. 16.

³⁹ MRKVIČKA, F. *Plasy: minulost a stavební památky*, s. 7.

⁴⁰ Tamtéž, s. 7.

⁴¹ POJSL, M. *Cisterciáci na Moravě: sborník k 800. výročí příchodu cisterciáků na Moravu a počátek Velehradu*, s. 30.

nic darovat.⁴² Velehradský klášter dostal přemíru privilegií, a to v roce 1207 - 1213. Tato privilegia obsahovala nejen darovaný majetek od krále, ale i propůjčovala právní svobodu pro řeholníky řádu a umožňovala jim rozšiřovat statky opatství.⁴³

Velmi významnou roli sehrál plaský klášter ve vztahu k Moravě, kde byl založen první panovnický chrám Velehrad. Jak bylo výše zmíněno, důležitou osobou pro toto spojení plaské filiace byl olomoucký biskup Robert. Velehrad se později sám stal matkou moravských klášterů. Velehrad jako dceřiný klášter zřejmě odváděl Plasům poplatky, tzv. plaské. Sice tato fakta nejsou podložena, ale nepochybuje se, že všechna opatství svým nadřízeným domům jisté finance dávala. Minimálně hradila náklady spojené s vizitací.⁴⁴

Společný osud Velehradu i plaského kláštera doprovázely jak husitské války, tak i zrušení samotných opatství za vlády Josefa II.. Velehradské opatství bylo přepadeno dne 12. ledna 1421 moravskými husity z Nového Tábora u Nedakonic. Přeživší mniši zachránili jen pár důležitých listin a rukopisů, ale pět řeholníků spolu s opatem Janem bylo v kostele upáleno.⁴⁵ Plaské opatství bylo zničeno dne 3. června 1421 pod vedením Žižkových vojáků. Klášter byl vydrancován, vypálen a mnišská komunita rozprášena.⁴⁶

Konec cisterciáckému klášteru na Velehradě učinila druhá vlna josefínských reforem roku 1784.⁴⁷ Plaské opatství bylo zrušeno v říjnu 1785. Dekrety o zrušení klášterů byly vydány i z důvodů nedostatečné míry školství, charity nebo neposkytování zdravotní péče.⁴⁸

---

⁴² HURT, R. *Dějiny cisterciáckého kláštera na Velehradě 1. 1205-1650*, s. 38-39.

⁴³ Tamtéž, s. 42.

⁴⁴ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*, s. 231.

⁴⁵ POJSL, M. *Průvodce Velehradem*, s. 9.

⁴⁶ HAVLÍK, J. *Plasy*, s. 19.

⁴⁷ POJSL, M. *Průvodce Velehradem*, s. 17-18.

⁴⁸ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*, s. 220.

3.1 Historie cisterciáckého kláštera v Plasích

Počátky plaského cisterciáckého kláštera zřejmě můžeme spojit s manželkou knížete Vladislava II. Gertrudou Babenberskou, která měla významný podíl na povolání tohoto řádu do Čech.⁴⁹ Jednou z dalších možností bylo osídlit tehdy ještě málo obydlenou oblast, právě proto zvolil Vladislav II. Plasy. Opatství představovala oporu panovnické moci proti vzrůstajícímu vlivu velmožů. Plasy byly založeny jen dva roky po Sedlci, byly první panovnickou fundací v zemi. Tím tedy ve 12. a 13. století dostávají Plasy přednost před všemi ostatními řádovými domy. Místo pro nový klášter bylo vybráno knížetem Vladislavem II., králem Vladislavem I., tak, aby dobře vyhovovalo cisterciáckým požadavkům. Velkým pomocníkem a zprostředkovatelem Vladislava II. byl zřejmě biskup Jindřich Zdík.⁵⁰

Podle písemných událostí údajně dne 25. března 1145 přišla skupina langheimských mnichů do Plas, kde začali budovat opatství. Mezi příchodem a postavením provizorního kláštera se odhaduje asi rok. Tradice však uvádí výstavbu kamenného kostela, která byla započata již v roce 1154. Chrám byl vysvěcen roku 1204 olomouckým biskupem Robertem. Následovaly další konventní budovy, které snad byly dokončeny před rokem 1265.⁵¹

Jak už bylo zmíněno, velkou roli sehrál v historii kláštera panovnický rod Přemyslovců a rod Lucemburků. Zakladatelem tedy byl kníže Vladislav II., jenž vybral statek svého otce knížete Vladislava I. a obdaroval řeholníky pěti vesnicemi. Další významnou osobností, která snad nejvíce milovala Plasy, byl král Václav I., který zde často pobýval, především však v loveckém hvozdu. Údajně zde pro něj měla být vystavěna královská rezidence.⁵²

V průběhu 12. století bylo opatství obdarováno především po hmotné stránce přemyslovským knížetem Soběslavem II. a následně Bedřichem, z králů

---

⁴⁹ KOČANDRLE, J. *Klášter Plasy: státní památkový objekt.*

⁵⁰ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*, s. 209-211.

⁵¹ Tamtéž, s. 213.

⁵² Tamtéž, s. 213-214.

můžeme jmenovat Václava I. a Přemysla Otakara II. Darem Plasy získaly 34 vsí, tři vsi opatství koupilo, dvanáct vesnic směnilo a klášter vlastní kolonizací i některé vsi založil.

Ve 13. století další přemyslovští panovníci sice už plaský klášter nepodporovali majetkem, zato vydali ve prospěch opatství několik listin. Především to byl Přemysl Otakar I., Václav I., Přemysl Otakar II., ale i král Václav II., jenž dával spíše přednost Sedlci, a tím plaský klášter začal upadat.⁵³ Václav III. měl také v úmyslu založit cisterciácký klášter, ale byl dříve zavražděn, a tak se jeho plány nenaplnily.⁵⁴

Prostřednictvím přemyslovských panovníků představoval klášter jednu z nevlivnějších duchovních institucí, což dokládá i skutečnost, že opat Jan I. se podílel s dalšími opaty na diplomatických jednáních ohledně sňatku Elišky Přemyslovny a Jana Lucemburského.⁵⁵ Jan Lucemburský sice Plasy obdařil čtyřmi listinami soudní imunity, ale spíše svojí finanční politikou klášter vysával nebo dokonce zadlužoval. Karel IV. se snažil ochránit a pozvednout plaské hospodářství, a tak v roce 1348 a v roce 1361 vydává zákaz ubytování a pohostinství šlechticů a jejich družiny v církevních institucích. Václav IV. řešil špatný finanční stav království tím, že církevní instituce, které již tak byly vyčerpány, ještě více zatěžoval.⁵⁶

Ve druhé polovině 14. století a na počátku 15. století vystoupaly dluhy tak vysoko, že hospodářství bylo v naprostém úpadku.⁵⁷

15. století je pro plaský klášter téměř osudové, jelikož přišly husitské války. Klášter byl zřejmě r. 1421 vypálen husitskými bojovníky. Opat Gottfried jen s několika mnichy uprchl do Manětína. Klášterní statky byly od r. 1420 z větší

---

⁵³ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích, Mnišské řády*, s. 192.

⁵⁴ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*, s. 237.

⁵⁵ KRČEK, J. *Rušení klášterů na Plzeňsku: Kladruby, Plasy a Chotěšov v době josefínských reforem*, s. 80.

⁵⁶ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*, s. 238.

⁵⁷ Tamtéž, s. 218.

části Zikmundem Lucemburským zastavovány a husiti opatství pouze vyplenili a zpustošili.⁵⁸

Návrat cisterciáckých mnichů nastal až po bitvě u Lipan roku 1434, kdy se snažili získat zpět zastavené statky (prodáním, výměnou, koupí a jinými možnostmi). Bohužel i 16. století bylo pro plaské panství velmi finančně zatěžující, protože museli odevzdávat Ferdinandu I. vysoké válečné berně, když vedl válku s Turky.⁵⁹ Zastavené a poničené klášterní statky byly nouzově opraveny, ale řeholníci živořili.

Další ranou pro tento klášter byla třicetiletá válka. Plasy byly v letech 1639 a 1647 opět vypleněny.

Teprve až ke konci 17. století zažíval plaský klášter stavební rekonstrukce, přestavby a rozšiřování majetku. Významní opati, kteří se podíleli na této obnově kláštera, byli například opati Tengler, Benedikt Engelken, Ondřej III. Troyer a Evžen Tyttl.

Mohli bychom říci, že opatství zažívalo novou etapu rozkvětu, ale vše zastavily církevní reformy Josefa II. na konci 18. století. Vláda Josefa II. se především snažila o získání nových financí, kterých měly tyto instituce někdy až přemíru, ale především jim šlo o účelnost církevních institucí. Opat Werner se sice snažil tím, že zřídil hlavní školu v plaském klášteře a obhajoval potřebnost kláštera pro budoucí časy, ale i toto opatství bylo po 640 letech zrušeno. Stalo se tak dne 24. října 1785, kdy Josef II. vydal dekret o zrušení opatství v Plasích. Veškerý majetek v hodnotě 1 400 282 zlatých byl převeden na správu náboženského fondu. Stát určil opatovi, mnichům a laickým bratrům roční výslužné podle své pozice, kterou zastávali. Řeholníci z plaského opatství odešli v dubnu 1786 a opat Werner odešel v roce 1788. Po smrti Josefa II. se opat Werner několikrát snažil o obnovu opatství, ale marně. Činnost plaského cisterciáckého kláštera skončila přibližně kolem roku 1803.⁶⁰

---

⁵⁸ KOČANDRLE, J. *Klášter Plasy: státní památkový objekt.*

⁵⁹ MRKVIČKA, F. *Plasy: minulost a stavební památky*, s. 11.

⁶⁰ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích, Mnišské řády*, s. 196-201.

Historie kláštera však pokračovala dále, i když ne pod vládou cisterciáckého řádu. Majetek klášterního panství byl převeden pod státní správu a některá část majetku, především tzv. grangie, byly prodány do soukromého vlastnictví. Od roku 1796 bylo jedenáct dříve klášterních dvorů pronajímáno na 12 let, tento pronájem byl znovu prodloužen o dalších 12 let v roce 1808.

Významným obdobím pro plaský klášter byl r. 1826 – 1827, v té době byl majetek panství koupen knížetem Klemensem Wenzelem Lotharem Metternichem - Winneburgem. Záměrně je uváděno časové rozmezí, jelikož majetek byl splácen po určitých částkách. Bývalý klášter kníže přeměnil v zámecké sídlo, konventní prostory a chrám Nanebevzetí Panny Marie však dále sloužily jako farní. Kostel sv. Václava byl přestaven na rodinnou hrobku, kde byl taky kníže 17. června 1859 pochován. Kancléř Metternich vykonal velký přínos i pro danou obec. Vystavěl zde železářskou huť s vysokou pecí, která byla slavnostně otevřena 13. srpna 1829 a fungovala do roku 1875.⁶¹

Majetek zůstal dál v rodině Metternichů a jeho syn přinesl do tohoto kraje spíše kulturní ruch. V prostorách panství bylo vystavěno v letech 1874-1894 divadlo, které bylo pod patronací manželů Metternichových.⁶²

V roce 1945 byl klášterní objekt zkonfiskován a přešel do majetku státu. Od roku 1995 byly Plasy prohlášeny za národní kulturní památku. Pořádají se zde prohlídky panství, je zde umístěna knihovna, galerie a v letních měsících jsou pořádány venkovní kulturní akce.⁶³

---

⁶¹ KRČEK, J. *Rušení klášterů na Plzeňsku: Kladruby, Plasy a Chotěšov v době josefínských reforem*, s. 110-111.

⁶² DRHOVSKÝ, K. *Plasy: 1145 - 2005: 860 let Plas*, s. 2.

⁶³ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích, Mnišské řády*, s. 201-202.

3.2 Plaská filiace

Velmi úzký vztah provází opatství Plas a opatství Velehradu z vícera důvodů. Dobré je zmínit první významné spojení cisterciáckých opatství tím, že byla založena především ústavem zeměpanským. Druhým spojením je, že plaský klášter sehrál významnou roli v uvedení cisterciáků na Moravu a prvním založeným klášterem byl právě Velehrad.

Významnou roli v tomto nesnadném úkolu sehrál určitě olomoucký biskup Robert. Praktické záležitosti s vysláním 12 mnichů zajistil biskup Robert při vysvěcení konventního chrámu v Plasích. Finanční prostředky k založení cisterciáckého kláštera zabezpečil olomoucký biskup Robert u Otakara Přemysla I., jenž pověřil svého bratra, moravského markraběte Jindřicha Vladislava, aby se stal fundátorem Velehradu.⁶⁴

Dne 11. listopadu 1205 přišli na Moravu cisterciáčtí mniši, jejichž cílem bylo založit první cisterciácké opatství. Z toho tedy vyplývá, že velehradský klášter se stal dceřiným plaského a byl zařazen do větve odvozené od burgundského kláštera Morimond.⁶⁵

*„Za služby, které mateřský klášter poskytoval své dceři, dostával z Hradiště stálý plat, tzv. plaské. Tato forma placení mateřskému klášteru není jinde v českém cisterckém prostředí známá. Neuvádí se ani odvod poplatků, ani název platu podle mateřského kláštera. Přitom nepochybujeme, že všechna opatství svým nadřízeným řádovým domům jisté finance dávala. Minimálně platila alespoň náklady spojené s vizitací“.*⁶⁶

Vzájemné vztahy mezi Plasy jako mateřským klášterem a jeho filiací velehradského kláštera nebyly vždy pouze přátelské a někdy měly i dosti rozličný charakter. Mezi příklady můžeme uvést vizitaci přibližně kolem roku 1358, která

---

⁶⁴ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*, s. 230.

⁶⁵ POJSL, M. *Cisterciáci na Moravě: sborník k 800. výročí příchodu cisterciáků na Moravu a počátek Velehradu*, s. 29.

⁶⁶ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*, s. 231.

se zdá jako velmi přísná. Za největší prohřešek shledává vizita na Velehradě to, že zdraví bratři navštěvovali nemocné v nemocnici a zde si dopřávali ve večerních hodinách hojného jídla mimo zrak svých nadřízených.⁶⁷

3.3 Historie Velehradu

Zrod současného Velehradu můžeme klást na začátek 13. století, ale jeho historie byla úzce spojena s 9. stoletím, kdy byla především známá tradice moravského a slovanského křesťanství, které zde šířil Cyril a Metoděj. Velehradské opatství vzniklo na základě angažovanosti olomouckého biskupa Roberta. Finanční oporu, jež vzala všechny zakladatelské povinnosti, našel biskup Robert v moravském markraběti Vladislavu Jindřichovi, který byl bratrem českého krále Přemysla Otakara I.⁶⁸ Po vzájemné dohodě přibližně v roce 1202 mezi biskupem Robertem, Vladislavem Jindřichem a králem Přemyslem Otakarem I. vzniklo ujednání o tom, že markrabí Vladislav převezme na sebe úkol založit první cisterciácký klášter na Moravě.⁶⁹

Zřejmě v roce 1203 požádal biskup Robert generální kapitolu Cîteaux o povolení zřídit nový cisterciácký klášter na Moravě. V roce 1204 při příležitosti vysvěcení klášterního kostela Panny Marie v Plasích požádal biskup Robert o vyslání družiny 12 mnichů, kteří by založili opatství na Velehradě.⁷⁰

K tomuto klášteru se váže další zajímavost. Při založení bylo opatství nazváno jménem Velehrad. Pojmenování Veligrad však užívala i blízká trhovářská ves. Neústupnost velehradských cisterciáků byla tak veliká, že český král Přemysl Otakar II. v roce 1258 dojednal dohodu o novém oficiálním názvu města Nový Veligrad, to se však neujalo a mezi měšťany se užíval spíše název Hradiště.

---

⁶⁷ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*, s. 232.

⁶⁸ POJSL, M. *Průvodce Velehradem*, s. 10.

⁶⁹ POJSL, M. *Cisterciáci na Moravě: sborník k 800. výročí příchodu cisterciáků na Moravu a počátek Velehradu*, s. 26.

⁷⁰ Tamtéž, s. 30.

Velehradskému klášteru se dostalo při jeho založení majetku čtyř vsí (Boršice, Zlechov, Huštěnovice a Kostelany), dále zakoupil Vladislav od premonstrátů v Litomyšli nevelký statek o rozloze sotva 200 jiter a opuštěný kostel sv. Jana, který sloužil zatím jako provizorium v souladu s řádovými předpisy. Jak už je výše uvedeno, skupina mnichů s opatem Thicelinem přišla na Velehrad 11. listopadu roku 1205 a od té doby se datuje faktická existence velehradského kláštera.⁷¹

Dostavění a vysvěcení baziliky Panny Marie se však nedožil fundátor markrabě Vladislav Jindřich, který zemřel 12. srpna 1222. Kníže Vladislav doufal, že by se Velehrad stal nekropolí moravských Přemyslovců, a proto si také přál být na Velehradě pohřben. Avšak podle cisterciáckých předpisů z roku 1152 směli být v konventním chrámu pohřbeni jen králové, královny, arcibiskupové a biskupové (fundátoři až v druhé polovině 12. století). Proto se jeho hrob nachází na vnější zdi příčné chrámové lodi, a to po pravé straně portálu spojující ambit s kostelem.

Významnou událostí, která se stala 27. listopadu 1228, bylo vysvěcení nedokončené baziliky Panny Marie olomouckým biskupem Robertem. Tohoto aktu se účastnil i sám král Přemysl Otakar I., jeho manželka Konstancie, syn Přemysl a zástupci zemské šlechty.⁷² Při této příležitosti Přemysl Otakar I. velehradskému klášteru udělil jedno z dalších privilegií, tzv. velké velehradské privilegium, podle něhož byla udílěna různá privilegia i dalším klášterům. Především šlo o to, že klášterní mniši nemuseli konat zemskou robotu, nepodléhali soudním pravomocím a byli osvobozeni od pohoštění a ubytování královských úředníků. Znamenalo to, že opatství se stalo autonomní jak po stránce vlastnické, tak po stránce právní.⁷³

---

⁷¹ POJSL, M. *Průvodce Velehradem*, s. 9-11.

⁷² BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích, Mnišské řády*, s. 230.

⁷³ POJSL, M. *Cisterciáci na Moravě: sborník k 800. výročí příchodu cisterciáků na Moravu a počátek Velehradu*, s. 38.

Poslední spočinutí na Velehradě našel i olomoucký biskup Robert, který zemřel 17. října 1240. Byla to jedna z významných osobností pro velehradský klášter, jenž se především zasloužil o jeho založení a rozkvět.⁷⁴

Husitské války se bohužel nevyhnuly ani cisterciáckému klášteru na Velehradě. K přepadení došlo 12. ledna 1421, přičemž moravští husité hlavně zpustošili, vykradli a vypálili chrám. Při husitském drancování zemřelo pět řeholníků spolu s opatem Janem. Přeživší mniši utekli do města Hradiště a bohužel odnesli jen několik nejdůležitějších klášterních listin a rukopisů (př. Velehradský kodex). Asi po patnácti letech se řeholníci cisterciáckého řádu vrátili zpět do kláštera. Jeho samotné zničení by nebylo tak osudné, jako spíš to, že císař Zikmund zastavil většinu majetku opatství, a tím řeholníci nemohli opravit poničené stavby.⁷⁵ Za stávajících podmínek opravili pouze někdejší opatský dům na východní straně areálu. První větší opravy nastaly až po dlouhých 150 letech.⁷⁶

V době třicetileté války (1618 - 1648) opět utrpěl klášter i kostel vážné stavební škody.

Po válce od poloviny 17. století začal klášter duchovně ožívat, postupně se zlepšily podmínky kláštera a byla oživena cyrilometodějská tradice. Dne 27. prosince 1681 zasáhl Velehrad požár a úplně zničil předchozí stavební opravy. Začala tedy opět nová rekonstrukce pod vládou baroka, na níž se podíleli hlavně opati Petr Silavecký, Bernard Kašpárek, Florián Nezorin a Josef Malý. V průběhu obnovy kláštera došlo však k opětovnému požáru, a to dne 16. července 1719. Tento požár naštěstí neměl tak devastující účinky.⁷⁷

V období církevních reforem za císaře Josefa II. byl cisterciácký klášter Velehrad zrušen ke dni 27. září 1784, jelikož se nevěnoval v dostatečné míře školství, charitě nebo zdravotnictví. Marně spoléhali řeholníci na cyrilometoděj-

---

⁷⁴ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích, Mnišské řády*, s. 230.

⁷⁵ POJSL, M. *Průvodcem Velehradem*, s. 9.

⁷⁶ Tamtéž, s. 13.

⁷⁷ PERKA, R. a FLEGL, M. *POUTNÍ MÍSTA Velehrad. Hostýn. Svatá Hora*, s. 12.

skou tradici, po pěti měsících museli odejít. Na Velehradě zůstal jen Bartoloměj Veselý jako administrátor nově zřízené fary.

Po smrti Josefa II. byla snaha o restituci kláštera opatem Zurim a obnovení kláštera arcibiskupem arcivévodou Rudolfem, ale vždy skončila neúspěchem. Až 9. května 1837 byl velehradský klášter prodán v dražbě panu Šimonu Jiřímu za 567 000 zlatých.⁷⁸

V letech 1863 - 1885 byly odstraněny následky pustnutí kláštera a v roce 1890 začal areál sloužit původnímu účelu. Cisterciácký řád zde bohužel už nepůsobil, ale této pozice se zhostili jezuité. Zřídili zde kolej a později gymnázium. V roce 1950 byla kolej zrušena a od roku 1953 klášter fungoval jako ústav sociální péče. Jezuité se do něj vrátili až v roce 1990.⁷⁹

3.4 Shrnutí

Historie cisterciáckých klášterů v Plasích a na Velehradě je v lecčems provázaná. Především můžeme upozornit na to, že Plasy i Velehrad byly založeny panovníkem. Plasy se staly vlastníkem rozsáhlého pozemkového fondu a oblíbeným místem přemyslovských panovníků. Velehrad se pyšnil udělením tzv. velkého velehradského privilegia, podle něhož se udílela různá privilegia i dalším klášterům.

Významnou osobností pro tyto dva kláštery byl olomoucký biskup Robert, který vysvětil oba chrámy Panny Marie.

Mezi společné události patřily bohužel i husitské války, za nichž byla obě opatství velmi zničena. Velehrad byl přepaden v lednu 1421 a Plasy byly zpusťošeny v červnu 1421. Šedým mnichům se podařilo zachránit jen malé množství

---

⁷⁸ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích, Mnišské řády*, s. 237-238.

⁷⁹ POJSL, M. *VELEHRAD: Nanebevzetí Panny Marie a sv. Cyrila a Metoděje, Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*, s. 5.

cenných rukopisů. Stavební okázalost gotiky byla zničena a v pozdějších letech byla nahrazena prvky pod vládou baroka.

Konec velehradského kláštera nastal v roce 1784 a plaského kláštera v říjnu 1785.

Důležité je však vyzdvihnout vztah mezi plaským a velehradským klášterem. Velehradské opatství bylo založeno plaským mateřským klášterem. Plasy měly velký vliv na Velehrad především svojí vizitací, ale také od dceřiného kláštera získávaly poplatky. To vše se projevovalo i na vzájemném vztahu, který byl ne vždy dobrý a přátelský.

4 Celkový přínos cisterciáckého řádu na Moravě a v Čechách

Cisterciáctví řeholníci přišli s novým modelem organizace řádu. Tento řád byl velmi propracovaný jak po stránce zákonodárství, demokratičnosti volebního práva, tak i kontroly podřízených a nadřízených složek ve prospěch celého cisterciáckého systému. Velkým hospodářským a kulturním přínosem pro české a moravské země bylo zasedání generálních kapitul. V generální kapitule v Cîteaux se čeští a moravští opati seznamovali s vymoženostmi západoevropského zemědělství, které následně praktikovali na svých statcích a pozemcích nebo hospodářských dvorech. Západní kláštery poskytovaly našim klášterům zejména semena rostlin a sazenice nových odrůd a pomáhaly zavádět novou techniku při obdělávání půdy.

Podle tradičních pravidel byly cisterciácké kláštery zakládány spíše na odlehlých a nehostinných místech, aby byl docílen duchovní rozměr samotného řádu. V českých a moravských zemích měly kláštery úlohu kolonizátorů krajiny nebo urovnávaly vztahy mezi znesvářenými vladaři v dané oblasti.

Cisterciácký systém přinášel do našich zemí především postupy řemeslné výroby, ale později se řeholníci stali průkopníky také v kovodělném průmyslu. Zasloužili se o šíření gotiky v českých a moravských zemích a byli výborní stavitelé. Měli velkou zkušenost s bažinatým a močálovitým terénem, což udělalo z cisterciáků nejlepší odborníky na vodní stavby.

Rovněž se zapojili do procesu vzdělávání mládeže v nejrůznějších typech škol a pedagogických zařízeních. Ve svých regionech se kláštery staly středisky duchovního života, vzdělanosti, kultury a umění. Cisterciáci zřizovali také hospice, v nichž nacházeli útočiště zvláště poutníci a pocestní. Významnou

roli sehrály jejich knihovny, které patřily k nejbohatším knihovnám řeholních řádů.⁸⁰

4.1 Hospodářství plaského kláštera a jeho další přínos

Plaské cisterciácké opatství bylo do začátku obdarováno v té době ještě knížetem Vladislavem II. knížecím dvorcem Plasy, který zde již stál a stal se tak zřejmě základem kláštera, dále čtyřmi vsi i s poddanými a později získalo také pátou ves, kterou připojil biskup. To ovšem neznamenovalo, že by se členové řádu nepodíleli na zvelebování opatství. Úkolem byla kultivace lesnaté a močálavité krajiny při řece Střele.⁸¹

Cisterciáci obvykle zasvěcovali své kostely Panně Marii a ani zde nedošlo k výjimce. Kostel byl vysvěcen v roce 1204. Během prvního století se majetek kláštera značně rozšířil. V roce 1250 patřilo plaskému opatství již 50 vsí a přibližně kolem roku 1260 vznikla ranně gotická tzv. královská kaple. Tento majetek tvořil téměř uzavřenou klášterní doménu. Většinu svého majetku tedy získalo opatství ve 12. a 13. století směny, koupěmi, ale především dary od panovníka a šlechty. V té době bylo plaské hospodářství na tak výborné úrovni, že poskytovalo klášteru finanční přebytky.⁸²

V průběhu 13. a 14. století získal plaský klášter přibližně deset kostelů, 45 vesnic a dvanáct dvorů, dále k tomu patřily lesy, mlýny, cesty, pěšiny a jiné. Tento majetek narůstal až do doby husitských válek. K nabytí tak velkého majetku dopomohla hlavně častá privilegia od panovníků, která řádu zajišťovala majetkové i právní výsady.⁸³

---

⁸⁰ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích, Mnišské řády*, s. 303-304.

⁸¹ MRKVIČKA, F. *Plasy: minulost a stavební památky*, s. 7.

⁸² CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*, s. 244-245.

⁸³ HAVLÍK, J. *Plasy*, s. 17-18.

Na konci 13. století se setkáváme i s možností pronájmu statku za určitou sumu nebo pevně stanovený roční poplatek. Tyto pronájmy byly většinou doživotní a po smrti nájemce se majetek vracel zpět do državy kláštera.

Kolonizace této oblasti byla započata ve 12. století a ukončena v první polovině 14. století. S určitostí se ví, že sám klášter založil jednu ves a také jednu ves obnovil.⁸⁴

Během své existence opatství vybudovalo dvě městečka, která ovšem nezaložilo. Jednalo se o obec Žihle, která později status města ztratila a stala se opět vsí, a město Kralovice, které si statut města udrželo až do současnosti. Cisterciácké kláštery neměly velký zájem na zakládání nových městských lokací.⁸⁵

Ve druhé polovině 14. století nastávají cisterciákům v Čechách horší časy. Král Václav IV. uložil roku 1395 klášterům zemské berně a v té době začaly klášterům finanční problémy, ne-li zadlužování.⁸⁶

V 15. století začal klášter upadat. Zřejmě 3. června 1421 přišli do Plas husité, kteří celé hospodářství zpusťovali. Přibližně mezi léty 1420 - 1425 byl klášter vykořisťován králem Zikmundem, jenž tento majetek bral jako vlastnictví panovníka, který vedl válku proti husitům a opatřoval si peníze pro českou korunu.⁸⁷

Klášter však živořil po celé 15. a 16. století. Bohužel ani jednotlivým opatřím se nepodařilo klášter vyprostit z nesnadné situace. Na krátký čas se klášteru vedlo o něco lépe. Prostřednictvím Vladislava II. získal panovnickou listinu, která potvrzovala pro opatství všechna dřívější privilegia. Král nařídil, aby byl klášteru veškerý majetek, který byl odebrán neprávem, vrácen, a řeholníci tak získali zpět část majetku.⁸⁸

---

⁸⁴ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*, s. 245-246.

⁸⁵ Tamtéž, s. 256.

⁸⁶ MRKVIČKA, F. *Plasy: minulost a stavební památky*, s. 10-11.

⁸⁷ HAVLÍK, J. *Plasy*, s. 19.

⁸⁸ Tamtéž, s. 20-22.

16. a 17. století bylo pro klášter opět devastující. Opati museli zastavovat nebo dokonce prodávat majetek panství. V pobělohorských konfiskacích císař rozhodl, aby byl vrácen majetek zpět do rukou cisterciáků, čímž se klášteru začalo dařit o něco lépe. Během třicetileté války však přichází nové drancování. Po dlouhé válce se opatství opět vzchopilo a dokonce přikoupilo některé sousední statky, například panství Krašov. Opatství se obohacovalo také tím, že vybíralo větší poddanské dávky. To však vedlo k velké nelibosti obyvatelstva.⁸⁹

V 18. století se začalo se stavbou nového klášterního areálu. Stavěly se nové kaple a fary, opravovaly se původní dvory a stavěly se dvory nové. Skoro u každého dvoru byly zřízeny ovčiny.⁹⁰

Dne 9. listopadu 1785 byl plaský klášter zrušen. Veškerý majetek byl zabaven a předán do správy náboženského fondu. Po dobu napoleonských válek fungoval klášter jako vojenský špitál.⁹¹

Důležité je zmínit, že nejen areál kláštera, ale i celé okolí Plas je určitým dílem cisterciáckých řeholníků, kteří zde krajinu po několik staletí utvářeli. Určovali, kde budou stát vesnice, kudy povedou cesty, jaký les se pokácí a který zůstane. Toto dědictví bývá často opomíjeno a naopak je bráno jako samozřejmost.⁹²

V letech 1826 - 1827 získal majetek kláštera rakouský kancléř Klement Václav Lothar Metternich, který provedl několik zásadních stavebních změn, jakou bylo například zboření gotického poutního kostela. Kostel sv. Václava přestavěl na rodinnou hrobku a nechal napřímít silnici, která obíhala plynulými zatáčkami klášter. Při této změně bohužel zničil klášterní zahradu. Klášterní konvent byl využíván na byty, sklady a sýpky. Roku 1829 zde byla zřízena železářská huť a další průmyslové podniky. Bohužel v roce 1875 byla huť kvůli vel-

---

⁸⁹ ROŽMBERSKÝ, P. *Dvory plaských cisterciáků*, s. 4.

⁹⁰ Tamtéž, s. 4.

⁹¹ DRHOVSKÝ, K. *Plasy: 1145-2005: 860 let Plas*, s. 4.

⁹² CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*, s. 220.

kým nákladům na provoz uzavřena. Byla zde zaváděna i zemědělská výroba, která se však moc neuchytila.⁹³

Do historie Plas a hlavně kulturního života se zapsal i syn Klementa Václava Lothara Metternicha Richard Metternich. Tento rakouský velvyslanec na panství bohužel trvale nepobýval, ale když přijel se svojí rodinou a přáteli, způsobil v Plasích vždy velký rozruch. Richardova choť Pavlína se zasloužila o to, že zde bylo zřízeno divadlo, které se mohlo rovnat divadlům velkých měst. Hry se zde hrály jak německé, tak i české nebo francouzské. Divadlo bylo založeno v roce 1873 a jeho konec se datuje do roku 1894, kdy jej zničil požár. Jeho činnost pak již nebyla obnovena. Po smrti knížete Richarda roku 1885 divadelní ruch v Plasích docela zanikl.⁹⁴

Značnou část metternichovského velkostatku Plasy koupili po 1. světové válce soukromníci. Po 2. světové válce některé dvory získali zemědělci, kteří měli v minulosti pozemky jen v pronájmu. V době komunismu se na údržbu dvorů moc nedbalo, ale v současnosti má každý dochovaný dvůr svého hrdého majitele.⁹⁵

Mezi velkými hospodářskými přínosy musíme zmínit zásobování Prahy obilím. Panství u Prahy vlastnilo dvůr, vinice, statky, polnosti a jiné. Dalším významným přínosem bylo poskytování vína v rámci kraje. Víno se pěstovalo především na vinicích u Prahy. Dobytkářství patřilo spíše mezi doplňující odvětví. Dobytek se choval hlavně pro panstvo a šlechtu, která navštěvovala klášter nebo dvory. Samotní mniši maso jíst nesměli.⁹⁶

Veškeré informace o plaských cisterciácích se nám dochovaly v listinné podobě. Je až s podivem jak velkou knihovnu cisterciáckých řeholníci vybudovali v období 12. a 13. století, a hlavně to, že se zachovala do dnešní doby. Zejména listinné bohatství je značné. Jejich sbírka je natolik kvalitní, že lze poměrně detailně rekonstruovat aktivity hospodářské činnosti. Bohužel jiné druhy pís-

---

⁹³ DRHOVSKÝ, K. *Plasy: 1145-2005: 860 let Plas*, s. 4.

⁹⁴ HAVLÍK, J. *Plasy*, s. 29-30.

⁹⁵ ROŽMBERSKÝ, P. *Dvory plaských cisterciáků*, s. 5.

⁹⁶ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*, s. 253.

ností nejsou v knihovně zastoupeny téměř vůbec. Jedná se o úřední knihy, kopiáře, urbáře nebo kronikářské dílo.⁹⁷

Přibližně v době kolem 15. století nastává ekonomická krize kláštera a nejsou peníze na vrácení zastavených knih. Ani v novější době se už tolik písemností netvoří. Od 16. století jsou všechny nevrácené listinné sbírky pokládány za ztracené.⁹⁸

4.1.1 Významné osobnosti Plas

Plaský klášter provázely významné osobnosti, které měly velký vliv na vývoj, rozvoj i rozkvět opatství.

Úkol uvést cisterciácký řád do Čech připadl olomouckému biskupovi Jindřichu Zdíkovi. Jindřich Zdík byl politikem evropského významu. Nemůžeme se tedy divit, že měl mnoho kontaktů v církevních kruzích a též mezi představiteli cisterciáckého řádu. Je pravděpodobné, že to byl právě on, kdo vyjednával s opaty budoucích mateřských klášterů, jako byly Valdsas, Langheim a Ebrach o podmínkách spojených s příchodem bílých mnichů do Čech.⁹⁹

Zakládajícím opatem cisterciáckého plaského kláštera byl údajně opat Konrád, který přišel se skupinou mnichů do Plas roku 1145.¹⁰⁰

Velmi dlouhé období v úřadu zastával opat Meinher a proslavil se především tím, že byl několikrát uveřejněn v listinách Vladislava II, Soběslava II. a Bedřicha. Během jeho působení dostal klášter mnoho darů jak od panovníků, tak ze strany šlechty. Důsledkem toho všeho byly dobré vztahy mezi pražským dvorem.¹⁰¹

---

⁹⁷ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*, s. 223.

⁹⁸ Tamtéž, s. 270.

⁹⁹ Tamtéž, s. 94.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 176.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 176.

Čas největší slávy přinesl Plasům opat Jindřich, který je zmiňován od roku 1232. Opat Jindřich byl ve svém úřadu dlouhých dvacet pět let. Jindřich měl především velkou náklonnost panovníka, vážnost u kurie i generální kapituly. Nejšťastnější epocha plaské historie je připisována dobrým schopnostem opata Jindřicha, který je naposledy zmiňován v roce 1257.¹⁰²

Dalším významným plaským opatem byl Jan I. „Návrat k významnějšímu politickému postavení plaských prelátů přinesl teprve úřad opata Jana, ten se dostal do čela opatství nejpозději počátkem roku 1306. V roce 1306 Jan rozsuvoval spor mezi moravskými cisterckými kláštery Velehradem a Vizovicemi a převzal z rukou mladého Václava III. novou fundaci Thronus Regis. Za vlády Jindřicha Korutanského se zapojil do protikorutanského odboje. Spolu s dalšími cisterckými opaty Heidenreichem Sedleckým a Konrádem Zbraslavským byl členem dvanáctičlenné české delegace složené z pánů, měšťanů a církevních hodnostářů, která v roce 1310 zamířila k říšskému králi Jindřichu VII., aby sjednala manželství mezi Jindřichovým synem Janem a českou princeznou Eliškou. Po dojednání sňatku společně s ostatními dvěma opaty očekával Elišku Přemyslovnu v ebrašském klášteře a doprovázel ji na svatbu, jež se konala 1. září 1310 ve Špýru. Jan zůstal v čele plaského opatství i po nástupu Jana Lucemburského na trůn“.¹⁰³

Také opat Wasmutius, který se ujal povinností vůči opatství v roce 1616, se významnou měrou zasloužil o prospěch kláštera. V době pobělohorské zahájil obnovu zpustlého kláštera. Významným činem bylo také to, že se postavil na stranu Habsburků. Na žádost císaře Matyáše finančně podpořil Plzeň obléhanou vojsky generála Mansfelda.¹⁰⁴

V 17. století zastával úřad kralovický rodák opat Trojer, který především opravil kostel sv. Václava, vystavěl sýpky s hodinovou věží, zřídil proboštství v Mariánském Týnci u Kralovic a vysázal lipovou alej v Kralovicích, kde se do dnešní doby dochovala poslední Radimova lípa. Opat Trojer klášter povznesl po všech stránkách.

---

¹⁰² CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*, s. 177.

¹⁰³ Tamtéž, s. 177.

¹⁰⁴ KUTHAN, J. *Počátky a rozmach gotické architektury v Čechách*, s. 156.

Evžen Tyttl byl zvolen opatem ve věku třiatřiceti let. Proslavil se hlavně láskou k architektuře a byl známou a výraznou autoritou mezi českými cisterciáckými opaty. Na starém místě konventu vybudoval velkolepou konventní budovu a položil základy k poutnímu kostelu v Mariánském Týnci. Za jeho vedení míval klášter učení teologické, někdy i filosofické a klášterní knihovnu.¹⁰⁵

Posledním opatem plaského kláštera byl opat Celestin Werner, který byl spolu s dalšími mnichy donucen opatství opustit. Důvodem opuštění bylo vystavení dekretu o zrušení kláštera, a to ke dni 9. listopadu 1785, který vydal Josef II.. Opat Werner se několikrát snažil o obnovení činnosti kláštera, ale marně.¹⁰⁶

4.1.2 Filiace plaského kláštera

Mezi českými cisterciáckými kláštery se těšil plaský klášter mimořádnému postavení v oblasti filiací. Založil novou řadovou větev pěti mužských klášterů a třech ženských klášterů. Podle časové posloupnosti filiační větev postupovala takto: mužská větev - Hradiště nad Jizerou (1145), Svaté Pole (1150), Velehrad (1204), Vizovice (1261) a Zlatá koruna (1281). Ženská větev: Oslavany (1225), Tišnov (1233) a Sezemice (1267).¹⁰⁷

Nejstarší filiací se stalo opatství Hradiště nad Jizerou a nejvýznamnější filiací bylo uvedení cisterciáků na Moravu opatstvím Velehrad.¹⁰⁸

Vizitace kladly na Plasy značné nároky. Každý rok Plasy osobně vizitovaly svá dceřiná opatství. Tyto náklady hradil vždy kontrolovaný klášter, jelikož ve středověku znamenalo cestování nemalé časové, ale i fyzické zatížení prelátů. Plaský klášter dál zodpovídal za další štěpení, předpisy řádu a pravidla spojená

---

¹⁰⁵ HAVLÍK, J. *Plasy*, s. 26.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 27.

¹⁰⁷ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterciáckého řádu v Čechách 1142-1420*, s. 168-169.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 169.

s touto činností. Vzniklé problémy jakéhokoliv druhu obvykle řešil pater abbas.¹⁰⁹

4.2 Hospodářství Velehradu

Na Moravu přišlo prvních dvanáct cisterciáckých mnichů roku 1205 z Plas. Přišli do míst, kde hodlali založit klášter Velehrad. Tito řeholníci zatím bydleli v provizorním dřevěném obydlí. Jejich úkolem byla primárně kultivace okolí kláštera a vystavění chrámu. Výstavba probíhala do roku 1250 v románsko-gotickém slohu. Chrám byl tehdy největším v českých zemích.¹¹⁰

Chrám byl vysvěcen 27. listopadu 1228 olomouckým biskupem Robertem. Této slávy se už bohužel nedožil fundátor markrabě Vladislav Jindřich, který byl pohřben právě na Velehradě. Později zde byl pohřben i samotný biskup Robert. Románsko-gotická bazilika byla podle tradice zasvěcena Nanebevzetí Panny Marie. Velehradský klášter zažil doby rozkvětu, ale i zkázy. Mezi větší zkázy můžeme zařadit leden roku 1421, kdy opatství přepadli moravští husité. Celé ho vyplenili a vypálili. Přes sto padesát let byla chrámová stavba v troskách a řeholníci zde jen přežívali. Na konci 16. století byla obnovena klenba a zbudována osmihranná věž se třemi renesančními báními. Třicetiletá válka však opět vážně poškodila jak klášter, tak i kostel. Druhá polovina 17. století byla pro Velehrad příznivá, jelikož začal klášter ožívat duchovně, stavebně, hospodářsky a hlavně byla oživena tradice cyrilometodějská. Dne 27. prosince 1681 vypukl veliký požár a dosavadní stavební úpravy byly opět zničeny. Započalo se tedy znovu s velkou rekonstrukcí. Tyto opravy byly prováděny v tehdy vládnoucím barokním slohu, a to za účasti opatů P. Silaveckého, B. Kašparka, F. Nezorina a J. Malého.¹¹¹

---

¹⁰⁹ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*, s. 173.

¹¹⁰ PERKA, R. a FLEGL, M. *POUTNÍ MÍSTA Velehrad. Hostýn. Svatá Hora*, s. 11.

¹¹¹ Tamtéž, s. 12.

Kolem 90. let 17. století musely být práce dočasně zastaveny kvůli finanční tísni a v roce 1719 zde opět propukl požár. Vystřídalo se tu mnoho významných umělců, kteří Velehrad zvelebovali. Velehradu se dostalo velkého věhlasu také prostřednictvím slavnosti sv. Cyrila a Metoděje. Osvícenská doba však přinesla velký pád Velehradu, který byl zrušen roku 1784 za vlády Josefa II., prý pro nedostatek zaměřenosti na školství, charitativní akce a zdravotní zařízení. Osvícenská doba bohužel nerespektovala tradice národní a náboženské.¹¹²

Pozemkové vlastnictví velehradského kláštera rostlo zejména z panských darů, ale i z darů příslušníků vyšších společenských vrstev, kteří se snažili si zde zajistit posmrtné blaho nebo hledali duchovní pomoc či rozjímání.

Velehrad sice nikdy neusiloval o kolonizační aktivity, ale měl určitý podíl na osídlování a zakládání nových vsí s pány Hrabšici (Rýzmburky). Úspěchem kláštera se stalo hospodaření ve vlastní režii, které se opíralo o tzv. grangie. Klášterní dvory spadající pod Velehrad obstarávaly především zemědělskou výrobu, ale také se specializovaly na odvětví jako bylo vinařství, ovocnářství, rybníkářství, včelařství nebo mlynářství.¹¹³

Ve 13. století vzkvétalo nejen hospodářské podnikání, ale velehradský klášter měl také velký kulturní význam. Velehradští mniši byli z velké části německé národnosti a přinesli s sebou i mnohé novinky v zemědělské technice.¹¹⁴

14. století bylo pro Velehrad a jiné cisterciácké kláštery velmi zatěžující. Mniši si bohužel zvykli na vyšší životní úroveň, poddaní neodváděli peněžité prostředky z gruntů, které měli pronajaty od kláštera,¹¹⁵ a zhoršila se i morálka mnichů tím, že najímali levnou pracovní sílu, jakou byli sedláci a řemeslníci, kteří docházeli do areálu opatství.¹¹⁶

---

¹¹² PERKA, R. a FLEGL, M. *POUTNÍ MÍSTA Velehrad. Hostýn. Svatá Hora*, s. 13-14.

¹¹³ POJSL, M. *Cisterciáci na Moravě: sborník k 800. výročí příchodu cisterciáků na Moravu a počátek Velehradu*, s. 39.

¹¹⁴ HURT, R. *Dějiny cisterciáckého kláštera na Velehradě 1. 1205-1650*, s. 47.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 78.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 86.

Se zrušením kláštera došlo k nenahraditelným ztrátám v kulturním a uměleckém rozsahu. Z klášterní knihovny se dochovalo žalostně málo. Mnoho uměleckých předmětů bylo zničeno. Vybavení kláštera zmizelo nenávratně.¹¹⁷

4.2.1 Významné osobnosti Velehradu

Prvním opatem velehradského kláštera byl Thizelin (1205 - 1209), který vedl skupinu mnichů z Plas, aby založil nové cisterciácké opatství na Moravě. Nová fundace se těšila přízni krále Přemysla Otakara I., olomouckého biskupa Roberta a později přešla i pod ochranu papeže Innocence III.¹¹⁸ Dalším významným opatem byl Ekard ze Schwoben (1587 - 1595). Ten se zasloužil především o zvýšení počtu řeholníků na dvanáct (v roce 1594) a započal stavební úpravy na Velehradě.¹¹⁹

17. století opět nepřináší příznivé zprávy pro řeholníky Velehradu. Třicetiletá válka finančně zatěžovala všechny cisterciácké kláštery, takže ani Velehrad nebyl výjimkou. Do dobrého ekonomického stavu uvedl opatství opat Ondřej Hortensius, který ale upadl do podezření, že něco ví o vraždě jakési ženy. Několikrát byl vězněn na různých místech, ze kterých se mu podařilo vykoupit, naposledy to bylo v Oseku, kde také zemřel 13. července 1635. Tento opat měl velkou slabost pro přepych. Žil spíše jako šlechtický kavalír než jako prelát.¹²⁰

Velmi energickým opatem byl Jan Greifenfels z Pilsenburku, který se po svém zvolení vehementně pustil do oprav a přestavby velehradského kláštera. Zakládal nové hospodářské dvory, mlýny, obchodoval s vínem, dobyt看em, ale i s obilím. Zahájil stavbu prelatury, přestavoval starý konvent a pustil se i do oprav klášterního kostela. Opat Jan Greifenfels byl vášnivý historik, a tak když poddaný z Boršic Vavřinec Kolmaš našel dřevěnou bedničku plnou klášterních

---

¹¹⁷ POJSL, M. *Průvodce Velehradem*, s. 20.

¹¹⁸ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích, Mnišské řády*, s. 230.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 233.

¹²⁰ Tamtéž, s. 233.

listin, neváhal a udělil mu svobodu od roboty a obdaroval ho finanční odměnou. Velehrad byl také ušetřen švédského drancování, a to především díky opatovi, který byl dobrý taktik.¹²¹

Dne 5. března 1650 byl na opatské místo navržen Jakub Jindřich Martini, který se však svého jmenování vzdal, jelikož byl zvolen opatem na Zbraslavi. Této fundace se ujímá ctižádostivý Jan Salix z Felberthalu. Ten značně inklinoval k Uhrám a měl velké sklony k samovládě. Zasloužil se o znovuuvedení cisterciáckého řádu do Uher. Jeho dalším činem bylo dostavění prelatury. Jeho jméno bylo však také spojeno s vnitřními neshodami velehradského kláštera. Opat Salix se obklopil uherskými řeholníky a služebnictvem, a to vyvolalo nevoli u zbytku řeholníků, kteří se následně proti tomuto režimu vzbouřili. Situace byla již neudržitelná, a tak dne 17. března 1659 byl tribunálem sesazen.¹²²

Dne 23. března 1659 byl zvolen do úřadu opat Bartoloměj Ferreus. Dokončil stavbu konventních budov, zvelebil kostel a zbavil klášter téměř všech dluhů.¹²³ Na přelomu 17. a 18. století sepsal v klášteře své knihy o dějinách Moravy a Velehradu. Údajně za jeho působení se konaly ve výroční den Metodějovy smrti poutě na Velehradě.¹²⁴

Mezi dalšími opaty velehradského kláštera je dobré zmínit opata Petra Silaveckého, který byl přísný a strohý, ale pro klášter například zřídil teologické studium a po vypuknutí požáru na Velehradě započal obnovu i přestavbu kláštera. Opat Bernard Kašpárek byl spíše kavalír než prelát kláštera. Pod jeho úřadem morálka řeholníků dosti poklesla, jelikož se spíše zajímal o květiny, zahrady, koně a vlastní studium. Opat Florian Nezorin se snažil o zvelebení opatství a o jeho povznesení. Posledním opatem, který ukončil započatou přestavbu konventu od dob opata Silaveckého, byl opat Josef Malý, který dne 2. října

---

¹²¹ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích, Mnišské řády*, s. 234.

¹²² Tamtéž, s. 234-235.

¹²³ Tamtéž, s. 235.

¹²⁴ FOLTÝN, D. *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 729.

1735 znovu vysvětil konventní budovu. Opat Malý byl spíše hospodář a stavebník než duchovní vůdce.¹²⁵

Posledním opatem velehradského kláštera byl Filip Zuri, za jehož úřadu byl klášter zrušen ke dni 27. září 1784. Po smrti císaře Josefa II. se snažil o navrácení kláštera, ale po nevydařených jednáních s Leopoldem II. a Františkem II. dne 29. března 1800 opat Zuri zemřel.¹²⁶

4.3 Shrnutí

Řeholní řád cisterciáckých bratrů vznikl na základech oddání se Bohu, izolování se od veřejnosti a na ctění manuální práce. Při příchodu šedých bratrů do Čech a na Moravu však tyto hodnoty byly už do značné míry pokřiveny. Úkolem šedých řeholníků v českých a moravských zemích bylo spíše kultivovat krajinu a zvelebovat nehostinná místa. Vedlejším produktem se pak stalo osidlování daného místa. Jak již bylo výše uvedeno, cisterciáci obdrželi určité panské dvory nebo již založené vesnice, které potřebovaly zvelebit.

Mám-li zhodnotit klady a zápory přínosu cisterciáckých bratrů, hodnotila bych jejich působení spíše jako kladné. Plaské i velehradské opatství mělo určitě velký přínos pro hospodaření v zemědělství, vinařství, ovocnářství, ale i pro chov dobytka. Také využívání nové techniky pro obdělávání půdy a jiné vymoženosti, které sem byly uvedeny ze západních zemí, představovaly velký přínos pro celý region i pro okolní obyvatelstvo. Jedním z negativních činů cisterciáků, které bych ráda zmínila, bylo využívání lidí jako levné pracovní síly a vybírání daní v době po ničivých husitských válkách. Dělo se tak ale proto, že kláštery musely platit velké daně svým panovníkům, kteří vedli různé války.

---

¹²⁵ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích, Mnišské řády*, s. 236.

¹²⁶ Tamtéž, s. 237.

Ráda bych také poukázala na velký přínos jednotlivých opatů, kteří se zasloužili především o zvelebování kostelů, konventů, ale i hospodářských dvorů. Považuji za důležité zmínit i to, že někteří opati zastávali úřad spíše ve svůj prospěch, než ve prospěch samotného opatství nebo řádu.

Cisterciáci byli velmi dobří stavitelé a odborníci na vodní stavby v močálech a bažinách, proto také bylo jejich podmínkou zakládání klášterů u řek. Do českých a moravských zemí přinesli cisterciáci především gotický stavební sloh.

Celkově povznesli duchovní a kulturní život dané oblasti. Jak v Plasích, tak i na Velehradě byla založena nemocnice a lékárna, která pomáhala danému obyvatelstvu, ale i pocestným. Ve 12. a 13. století byla cisterciácká knihovna velmi bohatá na listinné sbírky, jejichž množství se postupem času tenčilo, nebo byly zničeny požárem. Nahrazovala je však vzdělávací centra, která zajišťovala především teologická studia a jiné obory. Cisterciáci také obnovili na Velehradě tradici cyrilometodějskou, která přetrvává do dnešních dob.

5 Závěr

Cílem mé práce bylo předložit ucelený a souhrnný přehled působení cisterciáckého řádu v kláštorech Plasy a Velehrad. Zabývala jsem se otázkou návratu cisterciáckého řádu k čisté víře. Hlavní zakladatelé tohoto řeholního řádu měli velmi čisté a až přehnaně přísné požadavky na očistění benediktinské víry. Po přečtení odborné literatury jsem pochopila, že tato idea byla míněna s dobrým úmyslem, ale měla být podle mého názoru zachována v malé komunitě. Pád a odloučení se od základních myšlenek cisterciáckého řádu nastal právě jeho expanzí do Evropy, kdy nebylo možné udržet přísná pravidla řádu, která byla stavěna na lidské zodpovědnosti k nejčistším požadavkům víry. Samotné vizitace kontrolovaných klášterů nezamezily požadavkům kultury dané země nebo požadavkům daného fundátora.

V první kapitole pojednávám o historickém přehledu vzniku cisterciáckého hnutí a následném založení cisterciáckého řádu. Zasloužily se o to dvě významné osobnosti, Robert z Molesme a sv. Bernard. Kladli hlavně důraz na manuální práci a oddání se mystice. Cisterciácký řád měl velký vliv na přetváření krajiny v úrodnou půdu, zakládání vsí a celkovou kultivaci krajiny. Do historie se také zapsal jako představitel cisterciácké architektury ve stylu románském s prvky gotiky. To vše vzbudilo v Evropě takový zájem o řeholi, že v historii řádu nastal zlom. Došlo k rozkvětu řeholního řádu, ale i pádu základní myšlenky, kterou nastavili výše zmínění hlavní představitelé. Cisterciácký řád přišel do Čech a na Moravu už v uvolněnějším režimu. Snažila jsem se zde uvést přehled založení řeholních domů a následnou historickou posloupnost událostí, které tento řád provázely až do dnešní doby.

V následující kapitole jsem se především zabývala historickým vývojem Plas a Velehradu. Důležitou roli sehráli fundátoři obou klášterů, kteří byli panovnickými zakladateli, a proto v té době získaly kláštery určitá prvenství. Hlavně plaské opatství se pyšnilo oblíbeností přemyslovských a lucemburských panovníků, kteří klášteru věnovali nemalý majetek a později právní privilegia. Velehrad dominoval tím, že získával čestná privilegia od moravských panovníků.

Později tato privilegia sloužila jako vzor pro ostatní řeholní domy. Společné historické záznamy nacházíme i v období husitských válek, kdy oba kláštery byly zničeny a vypáleny a následně v 18. století zrušeny reformním dekretem, který vydal císař Josef II. Na uvedení cisterciáckého řádu do Plas měl zásluhu olomoucký biskup Jindřich Zdík a ve Velehradu olomoucký biskup Robert. Nesmíme opomenout důležité spojení Plas a Velehradu, kterým je založení Velehradského kláštera mnichy z Plas dne 11. listopadu 1205. Z toho vyplývá, že velehradský klášter se stal dceřiným plaského a byl zařazen do větve odvozené od burgundského kláštera Morimond. Můžeme říci, že plaský klášter založil novou větev. V pozdějších letech měl i samotný Velehrad svoji filiační větev.

V závěrečné části jsem se věnovala přínosu cisterciáckého řádu pro české a moravské země v oblasti hospodářské, kulturní a částečně i vzdělávací. Zásadní byla zasedání v generální kapitule v Citeaux, která přinášela vymoženosti a novinky ze západoevropských zemí. Cisterciácký řád měl určitě velký přínos v kultivaci krajiny, založení hospodářských dvorů a zvelebování nehosťinných míst. Vedlejším produktem bylo osídlování krajiny a rozšiřování vesnic. Přínos nacházíme také v oblasti zemědělství, vinařství, ovocnářství i chovu dobytka. V pozdějších letech se ujalo i pivovarnictví. V Plasích a na Velehradě byla založena nemocnice, která pomáhala obyvatelstvu daného kraje, svým bratrům, ale i pocestným. Cisterciácký řád byl významnou studnicí samotné liturgie, různých hospodářských knih, kronik a jiných odborných děl. Bohužel díky častým válkám a požárům v opatstvích byly tyto cenné listiny buď zničeny, prodány nebo za určitých okolností už nedohledány. I přesto jsou cisterciácké knihovny jedny z nejbohatších ze všech řeholních řádů v České republice. Liturgie byla později nahrazována vzdělávacími zařízeními, která se zapojovala velmi pomalu a fungovala třeba jen pár měsíců v roce. Jedním z negativ cisterciáckého řádu bylo využívání lidí jako levné pracovní síly a vybírání daní v době po ničivých husitských válkách. Daně musel odvádět i samotný klášter na žádosti panovníků, kteří vedli časté a dlouhé války. Opět zde zmiňuji významné osobnosti, které se především zaměřily na zvelebení samotného kláštera, ale našly se i výjimky, jež využily vliv a moc ve svůj prospěch.

Současné využití velehradského kláštera je spojeno především s kulturními návštěvami samotného areálu formou prohlídek pro veřejnost, ale hlavně je spjata s tradicí cyrilometodějskou, kterou zřejmě obnovil opat Bartoloměj Ferreus. Z Velehradu tak činí místo přesahující významem hranice našeho státu. U příležitosti 1100. výročí úmrtí sv. Metoděje v roce 1985 papež Jan Pavel II. bazilice věnoval Zlatou růží.¹²⁷ Velehrad nabízí hned tři tradice, a to velkomoravskou, cisterciáckou a velehradskou. Každý rok v létě jsou zde vykonávány malé a velké poutě na počest cyrilometodějské tradice. V plánech Římskokatolické farnosti Velehradu je například pořádání seminářů, vybudování budoucího knihkupectví, vybudování vzdělávacího národního centra pro žáky ZŠ a SŠ a jiné kulturní a vzdělávací činnosti.¹²⁸ Klášter Plasy má hodně podobný přínos jako Velehrad. Je zde zastoupena Římskokatolická farnost Plasy. Velkým kulturním přínosem je možnost seznámení se samotným klášteřem v Plasích prostřednictvím prohlídkových tras vedoucích do budovy konventu, kostela, hodi nové věže s kaplemi, galerie Stretti a do prostor s vodním systémem nebo prostřednictvím informačních tabulí, které jsou rozmístěny po celém areálu a obsahují ucelené informace týkající se kláštera Plasy. Jsou zde k vidění i přilehlé památky, které patřily do areálu cisterciáckého kláštera. Můžeme zmínit Hrobku rodiny Metternichů, Sochy sv. Bernarda a jiné.¹²⁹ V samotném klášteři probíhají i kulturní akce, které jsou zveřejněny na webových stránkách kláštera Plasy.

Závěrem své práce bych chtěla poznamenat, že Velehrad i Plasy už sice nepůsobí jako církevní řeholní místo cisterciáků, ale jejich odkaz je stále živý v samotných stavebních památkách klášterních domů, v úpravě okolní krajiny a v již několikrát zmiňovaném knižním bohatství. Od počátku zakládání cisterciáckých klášterů v českých a moravských zemích po dnešní dobu zůstaly v České republice pouze dva funkční cisterciácké kláštery, které jsou v Oseku a ve Vyšším Brodě.

---

¹²⁷ ado.cz.

¹²⁸ farnostvelehrad.cz, 2016.

¹²⁹ klaster-plasy.cz, 2016.

6 Seznam použité literatury a pramenů

Monografie:

BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. II díl, II. svazek: Mnišské řády*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-087-X.

DRHOVSKÝ, K. *Plasy: 1145-2005: 860 let Plas*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, c2004. Památky (Fraus). ISBN 80-7238-374-4.

FOLTÝN, D. *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. ISBN 80-7277-026-8.

HAVLÍK, J. *Plasy*. V Plasech u Plzně: Místní školní rada, 1934 (Kralovice: F. Šrekr). ISBN nevedeno.

HURT, R. *Dějiny cisterciáckého kláštera na Velehradě 1. 1205-1650*. Olomouc: Akademie Velehradská, 1934. ISBN nevedeno.

CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-617-1.

CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2200-2.

KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin 1*. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-004-4.

KOČANDRLE, J. *Klášter Plasy: státní památkový objekt*. Plzeň: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody, 1973. ISBN nevedeno.

KRČEK, J. *Rušení klášterů na Plzeňsku: Kladruby, Plasy a Chotěšov v době josefínských reforem*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity v Plzni, 2013. ISBN 978-80-261-0250-2.

KUTHAN, J. *Počátky a rozmach gotické architektury v Čechách*. 1. vyd. Praha: Academia, 1983. ISBN 509-21-857

MRKVIČKA, F. *PLASY: minulost a stavební památky*. Plasy: Městský národní výbor a muzeum města Plas, 1968. ISBN nevedeno.

PERKA, R. a FLEGL, M. *POUTNÍ MÍSTA Velehrad • Hostýn • Svatá Hora*. 1. vyd. Praha: Olympia, 1991. Průvodce Olympia, ISBN 80-7033-146-1.

POJSL, M. (ed.). *Cisterciáci na Moravě: sborník k 800. výročí příchodu cisterciáků na Moravu a počátek Velehradu*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1460-0.

POJSL, M. *Průvodce Velehradem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. Průvodce (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 978-80-7195-135-3.

POJSL, M. *Velehrad: Bazilika Nanebevzetí Panny Marie a sv. Cyrila a Metoděje*. Olomouc: MTZ, 1990. ISBN nevedeno.

ROŽMBERSKÝ, P. *Dvory plaských cisterciáků*. Plzeň: Petr Mikota, 1999. Zapomenuté hrady, tvrže a místa (Petr Mikota). ISBN 80-902692-1-4.

SUCHÁNEK, D. a DRŠKA, V. *Církevní dějiny*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-802473719-5.

VLČEK, P., SOMMER, P. a FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*. 1. vyd. Praha: Libri, 1997. ISBN 80-85983-17-6.

Internetové zdroje:

IOP-Římskokatolická farnost Velehrad [online]. Římskokatolická farnost Velehrad. 2016. [cit. 2016-03-14] Dostupné z www: <<http://www.farnostvelehrad.cz/dokument/IOP-113/>>.

Okolí – Klášter Plasy [online]. Klášter Plasy. 2016. [cit. 2016-03-14] Dostupné z www: <<http://www.klaster-plasy.cz/?Okoli>>.

Velehrad [online]. Velehrad. 2016. [cit. 2016-03-14] Dostupné z www: <<http://www.ado.cz/poutni/velehrad/velehrad.htm>>.

7 Resumé

This thesis will focus on the activities of the Cistercian Order in the monasteries in Plasy and in Velehrad, from the foundation of the former in 1144 to the present. The thesis will be divided logically into three chapters and a conclusion, assessing whether the targets of the thesis have been met and pointing out possible issues arising from the fact that certain information has not been found.

The thesis aims to present the analysis and evaluation of the contribution of the Cistercians in the economic, cultural, spiritual and educational field. It will introduce important personalities who initiated the founding of the Cistercian Order, contributed to its introduction into Bohemia and Moravia and to its further prosperity and expansion, mainly church dignitaries and monastery founders. The final section will be devoted to the present of the monasteries in Plasy and Velehrad, first and foremost their cultural contribution.